

УДК 811.111'37

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2026-217-44>

СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДІЄСЛІВ КРАТНОСТІ ІЗ СЕМОЮ «РІЗКА ЗМІНА СТАНУ ІСНУВАННЯ»

SEMANTIC CHARACTERISTICS OF MULTIPLICATIVE VERBS WITH THE SEME “ABRUPT CHANGE OF THE STATE OF EXISTENCE”

Тронь А. А.,

orcid.org/0000-0001-7154-7976

Scopus ID: 57832036900

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології

Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Тронь Ю. О.,

orcid.org/0009-0001-0834-0080

старший викладач кафедри англійської мови

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

У статті досліджено семантичні та функціональні особливості дієслів кратності англійської мови, що репрезентують аспектуальне значення семельфактивної або мультиплікативної дії дії. Кратність розглядається як аспектуальна категорія, яка відображає кількісні характеристики перебігу дії та реалізується через взаємопов'язані значення однократності й багатократності. Особливу увагу приділено розмежуванню кратності та ітеративності, де визначальною диференційною ознакою виступає граничність дії. У результаті аналізу виокремлено лексико-семантичну групу дієслів зі спільною домінантною семою «різка зміна стану існування», до якої належать дієслова break, smash, shatter, snap, crumble, crack, fracture, rupture, burst, explode, erupt, splinter, split. Встановлено, що домінантними предикатами цієї групи є break і burst, через які інтерпретуються значення інших синонімічних одиниць. На матеріалі чотирьох словників (Longman Dictionary of Contemporary English (2003), Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English (2000), Webster's New World Dictionary of the American Language (2008), Webster Universal College Dictionary (1997)) доведено, що спільним семантичним компонентом більшості дієслів цієї групи є сема «раптового поділу на частини», яка реалізує аспектуальне значення кратності. Для частини дієслів (зокрема crumble, fracture, split, splinter) ця сема має вторинний характер, оскільки їхні значення визначаються через базові предикати break або burst. Проаналізовано диференційні смислові ознаки досліджуваних предикатів, серед яких: характер порушення цілісності об'єкта, спосіб поділу на частини, джерело прикладеної сили (внутрішній чи зовнішній вплив), наявність характерного звуку, а також спрямованість докладених зусиль. Окрему увагу приділено контекстуальним умовам реалізації значення однократності, що посилюється наявністю об'єкта дії, лексичними модифікаторами (suddenly, instantly), а також особливостями синтаксичного оточення. Отримані результати дають змогу уточнити семантичну структуру дієслів кратності та визначити їхні функціональні можливості в англомовному дискурсі.

Ключові слова: аспектуальність, семельфактивність, мультиплікативність, лексико-семантична група дієслів, семантична структура дієслова, предикат.

The article examines the semantic and functional features of English verbs expressing semelfactive/multiplicative aspectual meaning that reflects the quantitative characteristics of the course of an action. Semelfactivity/

© Тронь А. А., Тронь Ю. О., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

multiplicativity are interpreted as aspectual categories that denote the bounded single or repeated occurrence of an action and are realized through two interrelated meanings: single occurrence and multiple occurrence. Special attention is paid to the distinction between multiplicativity and iterativity, where the key differential feature is the bounded nature of the action. The analysis identifies a lexical-semantic group of verbs united by the dominant semantic component «a sudden change in the state of existence». This group includes the verbs break, smash, shatter, snap, crumble, crack, fracture, rupture, burst, explode, erupt, splinter, and split. The study demonstrates that the dominant predicates of this group are break and burst, which serve as the main semantic reference points for interpreting the meanings of other synonymous units. On the basis of four dictionaries (Longman Dictionary of Contemporary English (2003), Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English (2000), Webster's New World Dictionary of the American Language (2008), Webster Universal College Dictionary (1997)) it was established that the common semantic component of most verbs in this group is the seme «to separate into parts suddenly», which expresses the aspectual meaning of multiplicity. For some verbs, such as crumble, fracture, split, and splinter, this seme is secondary, since their meanings are defined through the basic predicates break or burst. The research also analyzes the differential semantic features of the investigated predicates, including the type of integrity violation, the manner of division into parts, the source of applied force (internal or external), the presence of a characteristic sound, and the direction of the applied force. Particular attention is given to contextual conditions that emphasize the meaning of single occurrence, such as the presence of an affected object, lexical modifiers (suddenly, instantly), and specific syntactic environments. The findings contribute to a more precise understanding of the semantic structure and functional potential of multiplicity verbs in English discourse.

Key words: aspectuality, semelfactivity, multiplicativity, lexical-semantic group of verbs, semantic structure of verbs, predicate.

Постановка проблеми. Аспектуальність, як понятійна категорія, є предметом постійного вивчення науковців. Проте категоріальні параметри кратності – одного з відтінків аспектуального значення, яке є складовою частиною універсальної поняттєвої категорії аспектуальності, ще й досі остаточно не визначені. Невивченими залишаються окремі аспекти функціонально-семантичної категорії кратності, її місце у парадигмі аспектуальних категорій, різнорівневі засоби її реалізації у сучасному дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тракткування поняття категорії кратності як складової кількісної аспектуальності вітчизняними дослідниками дещо відрізняється від її розуміння у зарубіжній лінгвістиці. Ця категорія, на думку зарубіжних дослідників (Б. Левіна, К. Сміт), представлена точковими або миттєвими дієсловами, які належать до аспектуального класу семельфактивів/мультиплікативів. Грунтовний аналіз семельфактивів та мультиплікативів належить Б. Левін (1993), В. Маркман (2008), С. Ротштейн (2008), К. Сміт (1997) та ін.

К. Сміт (1997) була першою, хто ввів новий аспектуальний клас дієслів – семельфактиви (на основі ознак, приписаних класу «пунктуальних подій» М. Моенсом (1987)), додавши їх до чотирьох типів ситуацій З. Вендлера (1967): станів, процесів, досягнень та звершень. Вона пояснює, що термін «семельфактив» використовується у слов'янському мовознавстві для позначення суфіксів, які вказують на поодинокі події. К. Сміт припускає, що цей клас предикатів можна застосувати і до таких мов, як англійська, де семельфактиви не мають морфологічного маркування. Згідно зі К. Сміт (1997), семельфактиви не мають тривалості (тобто відбуваються миттєво) [1].

М. Моенс (1987) стверджує, що семельфактиви — це події, які мають послідовні фази, тобто множинність і вживає термін «мультиплікатив» для позначення серії послідовних дій [2].

На думку Р. Ван Валін (2006), семельфактиви є миттєвими, пояснюючи, що тривалість розрізняється за внутрішньою тривалістю події та тим, чи відбувається подія протягом певного проміжку часу, чи є миттєвою. За словами Р. Ван Валіна, семельфактиви не мають «значної» тривалості, тому допустимо вважати їх точковими або миттєвими [3, с. 159].

Семельфактивні предикати, згідно з Л. Нельсоном (2018), складаються з трьох підкатегорій: семельфактиви з внутрішньою множинністю, односпрямовані семельфактиви та семельфактиви з множинністю учасників. Він також обстоює можливість того, що «предикати іноді можуть належати до більш ніж однієї з цих підкатегорій залежно від вживання» [4, р. 37].

Метою статті є дослідження семантичної структури семельфактивних та мультиплікативних дієслів як основних лексичних засобів вираження аспектуальної категорії кратності.

Виклад основного матеріалу. Кратність – це аспектуальне значення, яке відображає кількісні характеристики способу перебігу дії, позначає граничну монотемпоральну множинність чи одиничність дії та реалізується як сукупність двох взаємопов'язаних значень: однократності і багатократності. Диференційною ознакою семантичної структури речень із предикатами кратності та ітеративності є граничність, оскільки кратність, на відміну від ітеративності, є граничною дією.

У результаті проведеного аналізу виокремлюємо лексико-семантичну групу (далі – ЛСГ) дієслів кратності з спільною семою «різка зміна стану існування». Так, основними виразниками семи «різка зміна стану існування» є предикат **break** та його синонімічний ряд **smash, shatter, snap, crumble, crack, fracture, rupture, burst, explode, erupt, splinter**. Домінантами названої ЛСГ є предикати **break** і **burst**, за допомогою яких аналізуються інші синоніми. Ці дієслова означають: а) зміну стану існування суб'єкта чи об'єкта дії: йдеться про зміну положення об'єкта у просторі та зміну його стану в часі. Ця найбільш загальна ознака *зміни на відміну від незмінності* лежить в основі розширення смислотворчої потужності дієслів ЛСГ, починаючи від позначення конкретних змін положення у просторі і розширюючись до вираження абстрактних змін стану в часі: *to break into the room* → *to break into laughter*; *to burst into the room* → *to burst into laughter* [5, с. 16-21]; б) порушення цілісності суб'єкта чи об'єкта при зміні його стану. Це значення є основною диференційною ознакою дієслів ЛСГ, що відрізняє її від інших дієслів, які позначають зміну стану існування.

Порівнюючи семантичну структуру дієслів **break, smash, shatter, snap, crumble, crack, fracture, rupture, burst, explode, erupt, splinter, split**, визначимо їх спільну сему кратності: **Break:** *to (cause to) separate into parts suddenly or violently but not by cutting or tearing* [6, с. 102]; **Snap:** *to break with a sudden sharp noise, or to make something break with a sudden sharp noise* [7, с. 1564]; *to break or part suddenly, esp. with a sharp cracking sound* [8, с. 1379-1380]; **Crack:** *to make a sudden, sharp noise in breaking* [8, с. 342]; *to break or to make something break, either so that it gets line on its surface, or so that it breaks into pieces* [7, с. 364]; **Burst:** *to come apart suddenly and violently, as under internal pressure; fly into pieces; break open or out; explode* [8, с. 197]; *to break, break open, or fly apart with sudden violence* [9, с. 108]; **Explode:** *to cause to change suddenly and violently from a solid or liquid to a quickly expanding gas* [8, с. 513]; **Erupt:** *to break out of a pent-up state, usually in a sudden and violent manner* [9, с. 272]; **Shatter:** *to break suddenly into very small pieces, or to make something break in this way* [7, с. 1510]; **Split:** *to break or tear apart; burst; rend* [8, с. 1408]; **Smash:** *to (cause to) break into pieces violently or noisily, or to make something do this by dropping, throwing, or hitting it* [7, с. 1560]; **Crumble:** *to break apart into lots of little pieces, or make something do this* [7, с. 378]; *to break into crumbs or small pieces* [8, с. 354]; **Fracture:** *to break; crack; split* [8, с. 574]; **Rupture:** *to break or burst, or to make something break or burst* [7, с. 1445]; **Splinter:** *to break or split into thin, sharp pieces* [8, с. 1408].

Очевидно, що сема кратності «*to separate into parts suddenly*» є доміантною та спільною для дієслів **break, burst, shatter, snap, crack, explode, erupt**. Інші синоніми потребують детальнішого аналізу, а саме дієслова **crumble, fracture, split, splinter** визначаються за допомогою **break**, отже, сема кратності «різка раптова зміна порушення цілісності» для них є вторинною. При цьому дієслово **rupture** тлумачиться через дієслова **break** та **burst** одночасно.

Дієслова синонімічного ряду відрізняються за такими змістовими ознаками: 1) порушення цілісності з поділом / без поділу на окремі складові; 2) порушення цілісності як наслідок впливу зсередини / ззовні; 3) застосування сили; 4) утворення характерного звуку; 5) спрямованість докладених зусиль.

Break є основним предикатом у ЛСГ дієслів кратності з доміантною семою «різка зміна стану існування», тому може замінювати майже всі предикати даного ряду. Предикат **break**

має широку сферу вживання. Загалом він виражає розпад на частини, без вказівки на їх розмір чи кількість, наявність чи відсутність звуку або шуму, що в деяких випадках супроводжує дію. Дієслово нейтральне щодо спрямованості застосування сили, тому воно має здатність вживатися у різних значеннях. У реченнях із предикатом **break**, яке тлумачиться як «раптово розділити(ся) на складові частини, можливо, із застосуванням сили» [6, с. 102], об'єкт дії завжди позначає скляні, дерев'яні, порцелянові та інші подібні речі: *Thus she not only shouted at him, she once took his best blowpipe, broke it in two and stamped on it* (R. Willis, S. Howell).

Smash має більш конкретне значення і вужчу сферу застосування. У більшості випадків воно означає «раптово, із силою розбити посуд або предмет, зроблений зі скла чи порцеляни». Семантика даного предиката передбачає, що виконання дії супроводжується гуркотом і предмет розбивається вщент внаслідок застосування сили: *We smashed the window then climbed through it* (D. Cruse). **Shatter** має подібне значення і об'єкти взаємодії, однак використовується також у значенні «різко розбити предмет на багато маленьких частинок»: *Almost immediately the safety glass shattered and all they could see white chips* (A. Masters). Предикат **crumble** часто вживається із номінаціями продуктів харчування у значенні «подрібнити(ся), розкришити(ся)». Семантика цього дієслова передбачає, що об'єкт дії було подрібнено (чи він сам розкришився внаслідок зовнішнього впливу) на дуже дрібненькі частинки, без докладання особливих зусиль, як-от: *A brick beneath him crumbled and suddenly the whole wall began to sag* (M. Pearce). Вважаємо, що дане дієслово може поєднуватися і з назвами інших об'єктів з тим же значенням: *"This is very solid marble and much harder than ordinary stone. Yet I can crumble it easily with my fingers – a proof that I am very strong"* (L. F. Baum).

Дієслово **snap** вживаємо тоді, коли йдеться, здебільшого, про щось довге, тонке і негнучке, що лускає або ламається надвоє, а сама дія відбувається раптово з різким звуком: *Now a wrist-bone snapped in his iron grip, now a shoulder was wrenched* (E. R. Burroughs). **Splinter** вживається переважно з назвами дерев'яних, рідше з металевих чи скляних об'єктів. Дія спричиняє розкол чи розщеплення предмета на тонкі гострі частинки – уламки, щепки, осколки, скалки, скіпки. Наприклад: *Glass cracked and splintered in the passage through to the kitchens* (D. Craig). Предикат **crack** позначає два варіанти стану об'єкта після порушення його цілісності: поява тріщин або розкол на окремі частинки. Крім того, дія супроводжується голосним різким звуком (тріском). Наприклад: *He heard twigs crack beneath their feet* (E. R. Burroughs). Дієслово може виступати також у значенні «розколоти об'єкт, щоб дістати його вміст», як-от: *She cracked the eggs into a frying pan and stood over them while they cooked, wincing as hot fat spat at her from the pan* (S. Hutson). Предикат **fracture** вживається здебільшого в медицині для позначення пошкоджень (переломів, тріщин) кісток. Наприклад: *A Baby's skull was fractured yesterday after he was thrown from a stolen car as it overturned in a crash* (Today). **Burst** позначає різкий розпад на частинки різного розміру як результат тиску зсередини. Об'єктами дії можуть виступати різного виду контейнери, трубки, кулі, тобто предмети, наповнені речовиною, яка за сприятливих обставин може спричинити вибух, внаслідок якого вміст об'єкта виходить назовні. Наприклад: *The nests sank, and the eggs burst under footing* (R. Stevenson). Семантика даного дієслова передбачає застосування сили при виконанні дії, що простежується завдяки детальнішому аналізу значень, у яких воно може вживатися. Крім того, майже в усіх визначеннях даного дієслова присутня ознака кратності: *to come apart suddenly and violently, as under internal pressure; fly into pieces* [8, с. 197]; *if something bursts or if you burst it, it breaks open or apart suddenly and violently so that its contents come out; to suddenly begin to make a sound, esp. to start singing, crying, or laughing; to open suddenly (to burst open)* [7, с. 199].

Предикат **explode** означає «вибухнути з силою на маленькі частинки». Дія, виражена цим предикатом, як правило, супроводжується різким, гучним звуком. Даний предикат вживається для позначення пошкоджень таких об'єктів, як бомби, контейнери, що містять хімічні речовини, газ, нафту тощо. Крім того, передбачається, що сила вибуху спричиняє руйнування,

пошкодження навколишнього середовища, наприклад: *It (the bomb) exploded right at my feet, and yet it did not kill me* (J. London); *He exploded dynamite in a tightly screwed steel cylinder* (H. Wells).

Предикат **erupt** визначається за допомогою **burst** та **explode** і має подібні до них смислові й узуальні характеристики, однак переважно вживається для позначення виверження вулкану, диму, вогню, як-от: *Above, where hot lava erupted from the crust to be chilled by cold sea-water are purple, bulbous pillow lavas* (The New Scientist). Крім того, це дієслово часто використовується у переносному значенні. Наприклад: *A row erupted and when they reached Craylands he threw her to the ground and blasted her twice with a shotgun* (M. Pearce). Предикат **rupture** може означати «розколотися» (*break*) або «луснути» (*burst*). Дієслово позначає зміну стану різного виду труб, контейнерів і подібних об'єктів. Наприклад: *The firewall ruptured and the engine slid backward* (S. King). У медицині воно вживається у значенні перелому або розриву внутрішніх органів: *He had ruptured a blood-vessel, and he was a dead man before his son could raise him* (Ch. Dickens).

Для дієслів, що визначаються за допомогою **burst (explode, erupt, rupture)**, характерний додатковий диференційний смисловий компонент – спрямованість докладеної сили. Тому з даними дієсловами можуть сполучатися лише суб'єкти, семантика яких передбачає однозначне спрямування зусилля (зсередини). Наприклад, *bubble, bomb, shell, vessel* та інші. Вони не можуть вживатися там, де застосування сили має напрям ззовні. Наприклад, *to break a stick (*to burst a stick)*. Дієслова **break, snap, burst** можуть виступати в значенні «раптово, з силою перемістити(ся) кудись»: **Break:** *to force a way into / out of / through, esp. with sudden violence* [6, с. 102]; **Burst:** *to move somewhere suddenly or quickly, esp. into or out of a place* [7, с. 199]; **Snap:** *to cause to move suddenly and smartly* [8, с. 1380]. **Snap** виступає в значенні «швидко, раптово з характерним звуком перемістити певний об'єкт – заклацнути, захряснути (про двері)», наприклад: *The policeman snapped the handcuffs around her wrist* [7, с. 1564]. **Burst** здебільшого вживається у даному значенні для вираження різкого руху всередину (*into some place*) або назовні (*out of some place*). Дієслова **break, explode** можуть означати «прорватися, увірватися, вирватися», наприклад: *He had no fear that any animal could break into the little home* (E. R. Burroughs); *She tried to break away from me and get down first to the door* (W. Collins).

Ще одне значення, яке характерне для дієслів **burst, crack, explode, erupt, snap**, – це «раптово проявити свої емоції». Здебільшого йдеться про негативні емоції (гнів, злість, роздратування тощо). Хоча, безперечно, кожному дієслову властива своя сфера вживання: **Burst:** *to suddenly begin to make a sound, especially to start singing, crying, or laughing; to suddenly start to laugh, cry etc.; to suddenly say something in a forceful way* [7, с. 199]; **Snap:** *to say smth quickly in an angry way* [7, с. 1564]; **Explode:** *to suddenly express strong noisy feelings such as anger* [7, с. 549]; **Erupt:** *to break out of a pent-up state, usually in a sudden and violent manner* [9, с. 272].

Так, предикат **burst** може позначати раптовий вияв різних емоцій, що супроводжуються звуком (зокрема плач, сміх). Ця властивість реалізується у комбінаціях дієслова з прийменниками *into* (модель *burst into some emotion*) або *out* (модель *burst out V-ing*). Наприклад: *She almost ran out of the room, and as soon as the door was closed, burst into tears of joy* (J. Austen); *I could not find it in my heart to be angry, and burst into a peal of hearty laughter* (R. Stevenson); *Hadden burst into a storm of tears* (R. Stevenson). Вживання **burst** у комбінації з *out* передбачає те, що мовця переповнюють сильні почуття, здебільшого це гнів, лють, роздратування, обурення та інші, як-от: «*This is monstrous!*» **burst out** *Morris. I take all risks; I pay all expenses; I divide profits; and you won't take the slightest pains to help me. It's not decent; it's not honest* (R. Stevenson).

Snap, як і **burst**, може виступати в значенні «різко сказати», однак має трохи вужчий смисл: «сказати різко, роздратовано», а також «огризнутися, гаркнути»: *Can't you hear me? snapped Billina. Drop that apron, and get out of the doorway, so that I may enter with my friends!* (L.F. Baum).

Наявність об'єкта, який зазнав зміни стану, увиразнює однократний прояв дії, оскільки більшість дієслів вказують на таку зміну предмету, яка не може повторюватись. Тобто предмет,

який розламався, розколовся чи розпався, не може змінитися знову при повторному виконанні дії. Наприклад: *The two full bottles still left were so completely shattered that not even a teaspoonful of the contents was saved* (W. Collins).

Однократність дії увиразнюється модифікаторами *suddenly, instantly*: *Instantly McTeague exploded in a roar of laughter* (F. Norris); «*Oh!*» *he burst out suddenly*, «*I know you loved him.*» (R. Stevenson); *Bran snapped the reins sharply, and Dancer picked up her pace* (G. Martin).

У табл. 1 представлено відмінності у семантичних характеристиках кратності дієслів ЛСГ «різка зміна стану існування».

Таблиця 1

Семантичні характеристики кратності дієслів із семою «різка зміна стану існування»

	suddenly	quickly	sharply	shortly	abruptly	rapidly	swiftly	instantly	forcibly
Break	+	–	–	+	–	–	–	–	+
Snap	+	+	+	+	+	–	–	–	+
Crack	+	+	+	–	+	–	–	–	+
Burst	+	+	–	–	–	–	–	–	+
Explode	+	–	–	–	–	+	–	–	+
Erupt	+	–	–	–	–	–	–	–	+
Shatter	+	+	–	–	–	–	–	–	+
Split	–	–	–	–	–	–	–	–	+
Smash	–	–	–	–	–	–	–	–	+
Crumble	–	–	–	–	–	–	–	–	+
Fracture	–	–	–	–	–	–	–	–	+
Rupture	–	–	–	–	–	–	–	–	+
Splinter	–	–	–	–	–	–	–	–	+

Висновки. Отже, сема кратності «різка зміна стану існування» є домінантною та спільною для дієслів **break, burst, shatter, snap, crack, explode, erupt**. Інші дієслова, а саме **crumble, fracture, split, splinter**, визначаються за допомогою **break**, отже, сема кратності для них є вторинною. Диференційними компонентами значення предикатів ЛСГ «різка зміна стану існування» є порушення цілісності з поділом / без поділу на окремі складові, порушення цілісності як наслідок впливу зсередини / ззовні, застосування сили, утворення характерного звуку, спрямованість докладених зусиль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Smith C. The Parameter of Aspect. Boston, MA : Kluwer Academic Publ., 1997. URL: <https://doi.org/10.1007/978-94-011-5606-6>.
2. Moens M. Tense, Aspect and Temporal Reference : PhD Dissertation / Centre for Cognitive Science, University of Edinburg. Edinburg, Scotland, 1987. URL: <http://hdl.handle.net/1842/5369>
3. Van Valin R. Some universals of verb semantics. *Linguistic Universals* / ed. by R. Mairal, J. Gil. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. P. 155–178. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511618215.008>.
4. Nelson L. Internal structure of semelfactive predicates in English : Graduate Student Thesis, Dissertations & Professional Papers, 2018. <https://scholarworks.umt.edu/etd/11207>
5. Данилова З. В. Інваріантне значення і типові смисли дієслова burst. *Іноземна філологія*. 1981. № 64. С. 16–21.
6. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / ed. by A. S. Hornby, S. Wehmeier. Oxford : Oxford University Press, 2000. 1056 p.
7. Longman Dictionary of Contemporary English / ed. by Della Summers. New ed. New-York : Longman, 2003. 1949 p.
8. Webster's New World Dictionary of the American Language. Cleveland ; New York : The World Publishing Company, 1987. 1724 p.
9. Webster Universal College Dictionary. New York : Gramercy Books, 1997. 945 p.

Дата першого надходження статті до видання: 18.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026